

מצוה ל"ג - בגדי כהונה

מצוה ל"ג היא שצוה הכהנים ללבוש בגדים מיוחדים לכבוד ולתפארת ואז יעבדו במקדש, והוא אמרו "ועשו בגדי קדש לאהרן", "ואת בניו תקריב והלבשתם כתנות". וזאת היא מצות בגדי כהונה, שמונה בגדים לכהן גדול וארבעה לכהן הדיוט. וכל עת שישרת הכהן בפחות ממנין בגדיו המיוחדים לו באותה העבודה או ביותר מהם, עבודתו פסולה ויתחייב על זה מיתה בידי שמים, רוצה לומר מחוסר בגדים שעבד. וכן מנוהו בגמרא בכלל מחוייבי מיתה בידי שמים. ולא בא בכתוב זה בבאור, אבל בא בכתוב "והגרת אותם אבנט והיתה להם כהונת עולם", ובא הפירוש בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם, והוא להו זרים, והרי נתבאר זר ששמש במיתה. ואמרו בספרא "וישם עליו את החשן", פרשה זו למדה לשעתה ולמדה לדורות, למדה לשרת יום יום ולשרת יום

פירוש המצוה

מצוה ל"ג היא שצוה הכהנים ללבוש בגדים מיוחדים לכבוד ולתפארת, ואז יעבדו - יהיו מותרים לעבוד במקדש, והוא אמרו (שמות כ"ח, ב'): "וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן לְכַבֹּד וּלְתַפְאֶרֶת", וכן נאמר (שמות כ"ט, ח'): "וְאֵת בְּנָיו תְּקַרִּיב וְהַלְבַּשְׁתָּם כְּתָנֹת". וזאת היא מצות בגדי כהונה - אלו הם הבגדים שבמצוה זו: שמונה בגדים לכהן גדול - כתנת ומכנסים, מצנפת ואבנט, חשן ואפוד ומעיל וציץ, וארבעה בגדים לכהן הדיוט - כתנת ומכנסים, מגבעת ואבנט. וכל עת שישרת - שיעבוד הכהן בפחות ממנין בגדיו המיוחדים לו באותה העבודה - בגדי כהן גדול לכהן גדול, כולל בגדי לבן לעבודות מיוחדות ביום הכפורים, ובגדי כהן הדיוט להדיוט - או ביותר מהם - כגון שיוסיף בגדי כהן גדול לכהן הדיוט, ויוסיף בגדי לבן בכל השנה וכדומה - עבודתו פסולה ויתחייב על זה מיתה בידי שמים, רוצה לומר מחוסר בגדים שעבד. וכן מנוהו בגמרא (סנהדרין פ"ג ע"א) בכלל מחוייבי מיתה בידי שמים. ולא בא בכתוב זה בבאור - ואין זה מפורש בתורה, אבל בא בכתוב (שמות כ"ט, ט'): "וְהִגַּרְתָּ אֹתָם אֲבָנִיט אֶהְרֹן וּבְנָיו וְחִבְשֶׁת לָהֶם מִגְּבַעַת וְהִיְתָה לָהֶם כְּהֹנָה לְחֻקֵּי עוֹלָם", ובא הפירוש - דרשו חכמים (סנהדרין פ"ג ע"ב): בזמן שבגדיהם עליהם אז כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם, והוא להו זרים - והרי הם כורים, והרי נתבאר זר ששמש במיתה - ונבאר לקמן במצות ל"ד ע"ד, שזר ששימש הרי הוא חייב מיתה. כך הביא במהדורת הרב קאפח ובמהדורת פרנקל. ואמרו בספרא (צו, מכילתא דמילואים): "וישם עליו את החשן", פרשה זו למדה לשעתה ולמדה לדורות - שהיא נאמרה במשכן, ומכל מקום לומדים ממנה לדורות

הכפורים, בכל יום משמש בבגדי זהב, ביום הכפורים בבגדי לבן. וכבר בא בספרי שלבישת בגדים אלו היא מצות עשה, והוא אמרם מנין שאין אהרן לובש בגדים אלו לגדולתו אלא כמו מקיים גזרת המלך, שנאמר "ויעש כאשר צוה ה' את משה", כלומר לבישת הבגדים, ואף על פי שהם בתכלית היופי, שהם מזהב שהם וישפה וזולתם מהאבנים הטובות והיפות, לא יכוין בהם היופי אלא לקיים הצווי שצוה השם יתעלה למשה לבד, והוא שילבש בגדים אלו תמיד במקדש. וכבר התבארו משפטי מצוה זו כולם בזבחים, ביומא ובסוכה.

פירוש המצוה

הלכות בגדים, למדה לשרת יום יום - בדרך הראויה לכל יום, ולשרת יום הכפורים - בדרך הראויה ליום הכפורים, בכל יום משמש כהן גדול בבגדי זהב, ביום הכפורים בבגדי לבן - בעבודות המיוחדות ליום הכפורים. וכבר בא בספרי - במהדורת הרב קאפח ובמהדורת פרנקל: "בספרא" שלבישת בגדים אלו היא מצות עשה, והוא אמרם בספרא (אחרי מות פרק ח'): מנין שאין אהרן לובש בגדים אלו לגדולתו אלא כמו מקיים גזרת המלך, שנאמר (ויקרא ט"ז, ל"ד): "ויעש כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה", כלומר לבישת הבגדים - שלבש הבגדים רק משום הציווי, ואף על פי שהם - הבגדים - בתכלית היופי, שהם מזהב שהם וישפה וזולתם מהאבנים הטובות והיפות, ובאמת הם בגדים יפים, לא יכוין בהם היופי אלא לקיים הצווי שצוה השם יתעלה למשה בתורה: "ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך" לבד - בלא כוונה נוספת לכבוד עצמו, והוא - משמעות הציווי הזה של הבגדים, שילבש בגדים אלו תמיד במקדש לעבודה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו כולם בזבחים, ביומא ובסוכה.

מקורות המצוה בתורה

שמות כ"ח, ב'-ה'

וַעֲשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֶחֱיֶיךָ לְכַבֹּד וּלְתַפְאֵרֶת. וְאֵתָה תִּדְבַר אֶל כָּל חַכְמֵי לֵב אֲשֶׁר מִלְּאֵתֶיךָ רוּחַ חָכְמָה וַעֲשׂוּ אֵת בְּגָדֵי אֶהְרֹן לְקֹדְשׁוֹ לְכַהֵנוֹ לִי. וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאַפֹּדֵי וּמַעֲלֵל וּכְתֹנֶת תְּשֻׁבֵץ מְצַנֶּפֶת וְאַכְנֹט וַעֲשׂוּ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֶחֱיֶיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֵנוֹ לִי. וְהֵם יִקְחוּ אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַתְּכֵלֶת וְאֶת הָאַרְגָּמָן וְאֶת תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֵת הַשֵּׁשׁ.

שמות כ"ט, ה'-ט'

וְלָקַחְתָּ אֶת הַבְּגָדִים וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת אֶהְרֹן אֶת הַכֹּהֵן וְאֵת הָאֶפֶד וְאֵת הָאֶפֶד וְאֵת חֹשֶׁן הָאֶפֶד. וְשָׂמַתָּ הַמְצַנֶּפֶת עַל רִאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֵת גִּזְרֵי הַקֹּדֶשׁ עַל הַמְצַנֶּפֶת. וְלָקַחְתָּ אֶת שָׂמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּצְקֶתָּ עַל רִאשׁוֹ וּמִשַּׁחְתָּ אֹתוֹ. וְאֵת בְּנָיו תִּקְרִיב וְהַלְבַּשְׁתָּם כְּתֹנֶת. וְחִגַּרְתָּ אֹתָם אֶכְנֹט אֶהְרֹן וּבָנָיו וְחִבַּשְׁתָּ לָהֶם מְגַבְעוֹת וְהִיְתָה לָהֶם כְּהֵנָה לְחֹקֶת עוֹלָם וּמִלֵּאֵת יַד אֶהְרֹן וַיֵּד בְּנָיו.

ויקרא ח', א'-ב', ו'-ט'

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. קַח אֶת אֶהְרֹן וְאֵת בְּנָיו אֹתוֹ וְאֵת הַבְּגָדִים וְאֵת שָׂמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת פֶּר הַחֹטָאֹת וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִים וְאֵת סֵל הַמִּצּוֹת. וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת אֶהְרֹן וְאֵת בְּנָיו וַיִּרְחֹץ אֹתָם בַּמַּיִם. וַיִּתֵּן עֲלֵיהֶם אֵת הַכֹּהֵן וַיִּחַגֵּר אֹתוֹ בְּאַכְנֹט וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ אֶת הַמַּעֲלֵל וַיִּתֵּן עֲלָיו אֶת הָאֶפֶד וַיִּחַגֵּר אֹתוֹ בְּחֹשֶׁב הָאֶפֶד וַיִּאֲפֹד לוֹ בּוֹ. וַיִּשֶׂם עֲלָיו אֶת חֹשֶׁן הַחֹשֶׁן וַיִּתֵּן אֶל חֹשֶׁן הַחֹשֶׁן אֶת הָאוּרִים וְאֵת הַתְּמִיּוֹם. וַיִּשֶׂם אֶת הַמְצַנֶּפֶת עַל רִאשׁוֹ וַיִּשֶׂם עַל הַמְצַנֶּפֶת אֶל מוֹל פְּנָיו אֵת צִיץ הַזָּהָב וַיִּזְרַק אֶת הַקֹּדֶשׁ כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה.

העניינים המתבארים במצוה

בגדי כהונה – מצוה בפני עצמה: הבגדים לכאורה מכשירים הכהן לעבודה. אף על פי כן יש בלבישתם קיום מצוה בפני עצמה.

ההגדרות השונות למצוה: בכל מנין הגדיר הרמב"ם את המצוה בצורה שונה. ההבדלים מתייחסים גם למי שנצטווה במצוה זו. בספר המצוות ההגדרה היא "ללבוש", ובמנין הקצור "להלביש". משמעות ההגדרות.

הלכות כלי המקדש והעובדים בו: עניינן המיוחד של הלכות אלו בי"ד החזקה. צורת עריכת הלכות הבגדים בי"ד החזקה אינה מובנת ודורשת עיון. הביטוי "לעשות את הבגדים" אף הוא דורש בירור, השייך גם להלכות אחרות בהן השתמש הרמב"ם בסגנון דומה. הבנת המושג המיוחד "בגדי קדש" תבהיר את דרכו של הרמב"ם. חקירה אם הבגדים הם בגדי כהנים או בגדי כהונה.

מצות עשה לעשות בגדים אלו: בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם - הבגדים עושים את הכהונה. משמעות פנימית ללבושים.

פרשה זו לימדה לשעתה ולימדה לדורות: בגדים מתחלפים במציאות קבועה, ובגדים קבועים למציאות מתחלפת.
בגדי כהונה שלא בשעת עבודה.

בגדי כהונה - מצוה בפני עצמה

הרמב"ם מונה את מצות בגדי כהונה כמצוה בפני עצמה.
הרמב"ן בהשגותיו מביא את דעת הבה"ג תוך שהוא מקשה על הרמב"ם וזו לשונו:

ומצוה זו עם פשיטותה בכתוב ואריכות התורה בכיאורה, לא ראיתי לבעל הלכות שימנה אותה... ודעתו זאת לומר דכיון שאין בלבישת בגדים שלא בשעת העבודה שום מצוה, ואינן אלא הכשר העבודה שאם עבד בפחות מהן או ביותר תפסל עבודתו. והנה הוא חלק ממצות העבודה.
ואם היינו מונין זה מצוה היה ראוי שתמנה מצות בגדי לבן ביום הכיפורים מצוה אחרת, כמות זה כן מות זה, וכן ראוי למנות בגדי כהן גדול מצוה ובגדי כהן הדיוט מצוה שניה.
אבל כולן חלקים מחלקי העבודה המצווה ממנו יתעלה בימים הנאמרים בהם, וכבר נתבאר שאין מונים חלקי המצות...¹
וכן הבגדים כדעת בעל ההלכות אינם אלא להכשר העבודות שנצטוו בהן אבל אהרן עליו השלום היה לובש אותם כמקיים גזירת מלך שגזר עליו לעבוד בהן, לא היה מתענג בלבישתם להתפאר ולהתעטר ביופים ולא להתיימר בכבודם.

דעת הבה"ג, אליבא דרמב"ן, היא, שבגדי כהונה אינם אלא חלק מחלקי העבודה. התורה אסרה לעבוד מחוסר בגדים, ועל כן הבגדים הם המכשירים את הכהן לעבוד. על כן אין לבישת הבגדים מצוה בפני עצמה.
שתי הערות נוספות מעיר הרמב"ן. האחת, שאם אמנם לבישת הבגדים מצוה בפני עצמה, ראוי למנות בגדי יום הכפורים לחוד ובגדי כהן גדול לחוד, מלבד לבישת בגדי כהן הדיוט. השניה, כלפי מה שהוכיח הרמב"ם שזו מצות עשה ממה שאמרו חז"ל שאהרן היה כמקיים גזירת מלך, אומר הרמב"ן שאין בבגדים ערך של כבוד לכהן ואינן אלא הכשר לעבודה, ולכן חז"ל אומרים שאף שהבגדים הם "לכבוד ולתפארת" - אהרן היה לובשם כמקיים גזירת מלך ולא מתהדר בהם.
הרמב"ן בסוף דבריו חוזר מהשגותיו, לכאורה, בלא שהוא מבאר את הטעם לכך, וזו לשונו:

ואמנם דעת הרב בבגדים ובקידוש יותר מחוורת למנותם גם בכלל מצות עשה, כי בעבודתם מקיים מצוה מוסיף על משתמר מן הלאו.

נראה שכוונתו היא שיש ערך עצמי בלבישת הבגדים לעבודה מלבד מה שיוצא בזה מכלל "מחוסר בגדים". לא רק העבודה מתקיימת על ידי הבגדים, גם הכהונה יוצאת אל הפועל באמצעות הבגדים, "בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם"².

¹ המשך דברי הרמב"ן בענין כלי המקדש התבארו לעיל מצוה כ' (עמ' יז).
² לאור דברי הרמב"ן אין צורך בתירוץ לקושיותיו על שיטת הרמב"ם.

נראה שלדברים אלו מכוון הרמב"ם בהרחבת לשון המצוה בספר המצוות. הרמב"ם מאריך לבאר שמחוסר בגדים חייב מיתה בידי שמים, ומוסיף:

ולא בא בכתוב זה בבאור, אבל בא בכתוב "וחרגת אותם אכנט והיתה להם כהונת עולם", ובא הפירוש בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם, והווי להו זרים, והרי נתבאר זר ששמש במיתה.

מלבד היות הבגדים הכשר לעבודת הקודש, מתקיימת בלבישתם מצות עשה בפני עצמה, נוספת על הלאו דמחוסר בגדים.

ההגדרות השונות למצוה

בספר המצוות הגדיר הרמב"ם את המצוה:

שצוה הכהנים ללבוש בגדים מיוחדים לכבוד ולתפארת ואז יעבדו במקדש, והוא אמרו "ועשית בגדי קדש לאהרן", "ואת בניו תקריב והלבשתם כתנות".

במנין הקצר נחלקו כתבי היד והדפוסים. ברוב הדפוסים, ובהוצאת הרב קאפח מכת"י, כתבו:

להלביש הכהנים לעבודה בגדי כהונה שנאמר "ועשית בגדי קדש".

ובמהדורת פרנקל מכת"י ובדפוסים ספרד (כדבריהם שם בשינויי נוסחאות) כתבו:

להיות הכהנים לובשים לעבודה בגדי כהונה שנאמר "ועשית בגדי קדש וכו".

במנין שעל סדר ההלכות כתב:

ללבוש בגדי כהונה לעבודה.

ובי"ד החזקה בהל' כלי המקדש והעובדים בו (פ"י ה"ד) כתב:

מצות עשה לעשות בגדים אלו ולהיות הכהן עובד בהן, שנאמר "ועשית בגדי קדש", "ואת בניו תקריב והלבשתם כתנות".

מי מצוה במצוה זו

אחד ההבדלים הבולטים בין ההגדרות השונות הוא בשאלה מי מצוה במצות בגדי כהונה. בספר המצוות, ובמנייני המצוות אליבא דחלק מן הנוסחאות, המצוה היא על הכהנים, כלשונו המפורשת של הרמב"ם: "צוה הכהנים ללבוש בגדים".

בי"ד החזקה, ובמנין הקצר אליבא דחלק אחר של נוסחאות, המצוה היא על הכלל לעשות בגדי כהונה ולהלביש הכהנים לעבודה.

יסודי ההבדלים בין ההגדרות

ההבדלים בין ההגדרות נובעים מעניינו המיוחד של כל מקור. עניינו של ספר המצוות הוא להוכיח את היות המצוה במנין תרי"ג מצוות. עניינו של המנין הקצר הוא למנות את רשימת תרי"ג המצוות. עניינו של הי"ד החזקה הוא לבאר את הלכותיהן של תרי"ג המצוות. עתה נבוא לבאר כל הגדרה בהתאם למקום בו נאמרה.

ספר המצוות - ללבוש

בספר המצוות מאריך הרמב"ם בהוכחות שאכן בגדי כהונה מהווים מצוה מכלל תרי"ג המצוות.

ברקע הדברים נמצאת שיטת הבה"ג שלא מנה את בגדי כהונה בכלל המצוות. הרמב"ם מראה במקורות חז"ל, שלבישת בגדי כהונה יש בה ערך של מצוה. כל המקורות מדברים על אחריות הכהן על לבישת הבגדים.

המקור הראשון הוא מחיוב מיתה של מחוסר בגדים מדין זר ששימש: "בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם" (סנהדרין פ"ג ע"ב).

המקור השני (ספרא צו, מכילתא דמילואים): "וישם עליו את החושן" - פרשה זו למדה לשעתה ולמדה לדורות... בכל יום משמש בבגדי זהב ויום הכפורים בבגדי לבן". אף מקור זה מדבר על העבודה בבגדים שלדורות נצטוינו בה. המקור השלישי הוא הפסוק (ויקרא ט"ז, ל"ד):

ויעש כְּאִשֶּׁר צָנָה ה' אֶת מִשְׁעָה.

עליו דרשו חכמים שהיה אהרן לובש בגדים כמקיים גזירת מלך, ולא כיון בלבישה להידור וליופי אף שהבגדים היו בתכלית ההידור. "גזירת מלך" היא מצוה עשה ללבוש את הבגדים.

כל ההוכחות עוסקות, אפוא, בלבישת הבגדים על ידי אהרן או בניו הכהנים. על כן ההגדרה בספר המצוות באה מצד החיוב של הכהנים ללבוש בגדים:

שצוה הכהנים ללבוש בגדים מיוחדים לכבוד ולתפארת ואז יעבדו במקדש.

אלא שכאן הבן שואל: מדוע בספר המצוות הוסיף הרמב"ם בהגדרת המצוה את תיאור הבגדים - "מיוחדים לכבוד ולתפארת" - מה שלא כתב בהגדרת המצוה בשאר מקומות? הלא דוקא בספר המצוות מוכיח הרמב"ם שזו מצוה עשה מכך "שאינן אהרן לובש בגדים אלו לגדולתו אלא כמקיים גזירת מלך". מדוע, אפוא, בהגדרת המצוה בא הביטוי "לכבוד ולתפארת", שהוא לכאורה להיפך מ"גזירת מלך"?! השאלה מתחזקת בהתבוננות בפסוקים שהביא הרמב"ם.

בספר המצוות העתיק הרמב"ם (בדפוסים מדוייקים) את הפסוק בשלמותו (שמות כ"ח, ב'): :

וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֶחָיִךְ לְכָבוֹד וּלְתִפְאַרֶת.

ובשאר מקומות (במנין הקצר ובי"ד החזקה) העתיק רק את החלק הראשון:

ועשית בגדי קדש³.

ביאור הדברים הוא שהביטוי "לכבוד ולתפארת" אינו מכוון לכהנים אלא למקדש. הכהנים לובשים בגדים מיוחדים לכבוד המקדש ולתפארתו. כך מבאר הרמב"ם את המצוה במורה נבוכים (ח"ג פמ"ה):

וכן עוד לרוממות הבית רומם כבוד עובדיו, ונתיחדו לכהנים והלויים, ונעשה לכהנים הלבוש היותר נכבד נאה ויאה, בגדי קודש לכבוד ולתפארת.

אין הכהן לובש הבגדים לגדולתו וכבודו, אלא כמקיים גזירת מלך שציוה לרומם את בית המקדש.

נראה שזו כוונת הרמב"ם בסוף דבריו בספר המצוות (בתרגום הרב קפאח הדברים מבוררים):

...הבגדים הללו, אף על פי שהם בתכלית הנואי מפני שהם זהב ואבני פטדה ואודם וזולתן מן האבנים היקרות, לא יתכוון להתנאות בהם, אלא לקיום הציווי אשר צוה ה' את משה בלבד, והוא שילבש בגדים אלו תמיד במקדש.

היינו שהכבוד והתפארת הם מצד המקדש ולא מצד הכהנים.

המנין הקצר - להלביש

מה מבטאת הגדרה זו?

מקורה הוא בפסוק (שמות כ"ט, ח') שמביא הרמב"ם הן בספר המצוות והן בי"ד החזקה (הל' כלי המקדש והעובדים בו פ"י ה"ד):

וְאֵת בְּנֵי תְּקָרִיב וְהִלְבַּשְׁתֶּם פְּתִיחַ.

אף שפסוק זה נאמר למשה רבינו, רישומו ניכר גם בדברי חז"ל.

כך אומרת המשנה בשקלים (פ"ה מ"א):

אלו הן הממונין שהיו במקדש, יוחנן בן פינחס על החותמות... בית גרמו על מעשה לחם הפנים, בית אבטינס על מעשה הקטרת, אלעזר על הפרוכות, ופינחס המלביש⁴.

³ יש נוסחאות בהן כתוב: "ועשית בגדי קדש וכו'" (עי' מהדורת פרנקל), ויש מהדורות בהן לא מצוין "וכו'" (עי' מהדורת מופת, שאכן היא למופת, בעריכת הרב יוחאי מקבילי בשיתוף עם ישיבת "אור וישועה").

⁴ יש שגרסו במשנה "פינחס על המלבוש" כדרך שכתבו על שאר דברים. הרמב"ם גורס "פינחס המלביש".

וכתב הרמב"ם בפירושו המשנה שם :

ופנחס המלביש, מלביש לכהנים בגדיהם ומתעסק בהחסנתם ועשייתם.

מדוע זקוקים הכהנים למי שילבישם את הבגדים, ומדוע הדבר חשוב כל כך עד שעל כן קראו שמו לעולם "פנחס המלביש"?

תפקידו של הממונה על המלבוש הוא לעשותו ולהלבישו את הכהנים. דבר זה מבטא היות הבגדים גזירת מלך, ואין הכהנים שותפים בהכנתם ובלבישתם. דווקא בגדים הם דבר שרצונו של אדם לקבוע את אופיים וצורתם. בבגדי כהונה אין לרצונו של הכהן חלק בהם, לא בעשייתם ואף לא בלבישתם. לא את עצמו מבטא הכהן בבגדיו. הבגדים מופיעים ומגלים את כהונתו שניתנה לו מאת ה'. "בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם". אין הכהונה יכולה להופיע בעולם אלא דרך לבושם של הכהנים.

על כן היה ממונה על עשיית הבגדים ועל הלבשת הכהנים, וזה שמו, "פנחס המלביש". נראה שלזה כיון הראב"ד בהשגתו על הרמב"ם.

כך כתב הרמב"ם בהל' כלי המקדש והעובדים בו פ"ז ה"כ:

זה הממונה על מעשה בגדי כהונה עוסק בהכנת בגדי כהנים הדייטים ובגדי כהן גדול ובאריגתן ומתחת ידו נעשה הכל ולשכה היתה לו במקדש.

וכתב הראב"ד שם :

אמר אברהם אומר אני שהוא פנחס המלביש.

ותמה הכסף משנה שם :

ופשוט הוא ואיני יודע מה מלמדנו.

נראה שהראב"ד בא ללמדנו ששם הממונה הוא "המלביש", ביטוי המלמד על מהותו של התפקיד. בזכות ה"מלביש", לובשים הכהנים את הבגדים כ"גזירת מלך". "פנחס המלביש" בא לאפוקי מן הכהנים את השפעתם על הלבוש. הראב"ד בא להזכיר שגם הרמב"ם הגדיר המצוה "להלביש", ומקורו הוא ב"פנחס המלביש". על כן במנין הקצר הגדיר הרמב"ם את המצוה: "להלביש הכהנים לעבודה בגדי כהונה".

במנין הקצר מונה הרמב"ם את תרי"ג המצוות. הגדרת המצוה היא על פי מה שקובע את המצוה כמצוה בפני עצמה. "בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם", ו"גזירת מלך", אלו היסודות העושים את בגדי כהונה למצוה בפני עצמה, ולא רק אמצעי והכשר לעבודות המקדש.

המשמעות הפנימית של הדברים

הביטוי "להלביש", ראשיתו בלבוש שהלביש הקב"ה את אדם הראשון, ככתוב (בראשית ג', כ"א):

וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ פְתָנוּת עוֹר וַיִּלְבָּשֵׂם.⁵

יש להתבונן בפסוק זה. מדוע הלבישם הקב"ה, וכי לא די בעשיית הבגדים על מנת שהם ילבשו אותם בעצמם?
חז"ל ראו בזה ביטוי מיוחד וביארוהו. זה לשון הזהר (ח"ב ל"ט ע"ב):

...אלא אינון לבושין דאתלבשו בהו אדם ואתתיה לא אתלבש בהו בר נש אחרא, דבאינון לבושין דמו כגוונא דלעילא, ואי סלקא דעתך דאינון אתלבשו מגרמיהון בהו, תא חזי כתיב "וילבישם", דקוב"ה אלביש לון, זכאה חולקהון.
תרגום: אלא לבושים אלו שהתלבשו בהם אדם ואשתו, לא התלבש בהם אדם אחר, שבלבושים אלו היו דומים כעין של מעלה, ואם יעלה על דעתך שהם התלבשו מעצמם בהם, בוא וראה, כתוב "וילבישם", שהקב"ה הלביש אותם, אשרי חלקם.

יש הבדל בין לבישת הבגדים מעצמם ובין הלבשתם על ידי הקב"ה. אם היו לובשים מעצמם, אף שאלו בגדים שעשאם הקב"ה, היה בבגדים צד אנושי, ויכולים היו להעבירם לבניהם אחריהם. כיון שהקב"ה הלבישם, על כן "דמו כגוונא דלעילא", ואין יכולת לאחרים ללובשם.
בפעולת הלבישה עושה האדם את הבגד לבגד שלו. רצונו ופעולותיו אף הם שותפים לצורת הלבוש.
כעין זה עשה משה לאהרן, כמו שכתוב (שמות כ"ט, ה'): "וַיְהַלְבֹּשֶׁתְּ אֶת אֶהֱרֹן". כך מבאר הזהר את הדברים (זהר חדש תרומה דף מ"ב, אות ל"ה בפירושו הסולם):

ואי תימא, והא כתיב "והלבשת את אהרן כו", ואפדת לו, ושמת המצנפת על ראשו וגו', הא כולי האי פולחנא דמשה, ויקרא דאהרן איהו? לאו הכי, אלא יקרא דמשה איהו, דהא קב"ה לא בעא פולחנא דאהרן אלא על ידא דמשה, ואהרן לא יכיל לאתקדשא אלא על ידא דמשה, ובכלא אצטריך אהרן למשה, וכל האי יקרא דמשה איהו.
תרגום: ואם תאמר, הרי כתוב: "והלבשת את אהרן כו", ואפדת לו, ושמת המצנפת על ראשו וגו', הרי כל זה עבודתו של משה, וכבודו של אהרן הוא?! אינו כן, אלא כבודו של משה הוא, שהרי הקב"ה לא רצה עבודתו של אהרן אלא על ידי משה, ואהרן לא יכול להתקדש אלא על ידי משה, ובכל צריך אהרן למשה, וכל זה כבודו של משה הוא.

לא משה משרת את אהרן, אלא אהרן מביא לביטוי ולהתגלות את משה. בבחי' "הוא יהיה לך לפה ונאִתָּה תהיה לוֹ לְאֱלֹהִים" (שמות ד', ט"ז). בדומה ללבוש שהלביש הקב"ה את

⁵ חז"ל דרשו בפסוק זה שהלבישם בגדי כהונה, עי' במדבר רבה פרשה ד', ח' ועוד, כמובא ב"תורה שלמה" לפסוק זה, אותיות קפ"א, קפ"ב, קפ"ז.

אדם ואשתו, כך משה מלביש את אהרן. אכן מצאנו שערכו חכמים השוואה ביניהם (זהר ואתחנן רס"א ע"ב):

...כתיב "ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם", מגוונא דהאי עלמא. כתיב "ואת אהרן ואת בניו תקריב והלבשתם כתנות", התם כגוונא דלעילא הכא כגוונא דלתתא, התם כתנות שש הכא כתנות עור, ואף על גב דאיהו בר הכי, שפירא דאינון לבושיין סליק על כלא.
תרגום: כתוב "ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם", כעין עולם הזה. כתוב "ואת אהרן ואת בניו תקריב והלבשתם כתנות", שם כעין של מעלה, כאן כעין של מטה, שם כתנות שש כאן כתנות עור, ואף על פי שהוא כך, היופי של לבושים אלו עולה על הכל.

משמעות עמוקה יש אפוא להגדרת המצוה "להלביש הכהנים לעבודה בגדי כהונה". המצוה היא על כלל ישראל להלביש הכהנים בגדי כהונה. כמשה רבינו שהלביש את אהרן כך ישראל מלבישים את הכהנים. בפועל מתקיימת מצוה זו על ידי הממונה על בגדי כהונה, שלשכה היתה לו במקדש ושמו "פנחס המלביש". בהמשך נדון בהגדרת המצוה בי"ד החזקה.

הלכות כלי המקדש והעובדים בו

לימוד הלכות בגדי כהונה בי"ד החזקה מעורר כמה שאלות.

שם ההלכות ועניינן

ההלכות בהן נאמרו הלכות בגדי כהונה הם "הלכות כלי המקדש והעובדים בו". כותרת זו אינה מתאימה, לכאורה, למה שכלול תחתיה. המנורה והשלחן, שהם כלי המקדש המובהקים, לא כלולים בהלכות אלו. ומה כלול בהן? שמן המשחה והקטורת, שאינם כלים כלל. הלכות נשיאת הארון אף הן מפורטות בהלכות אלו, ולאחריהן (הלכות) הלויים, הכהנים, הממונים והבגדים.

תמוה הדבר, מדוע ייחד הרמב"ם הלכות בפני עצמן לפרטים אלו, ולא כללן בהלכות בית הבחירה (הכוללות גם כלי המנורה, השלחן, המזבח ועוד). הרדב"ז הרגיש ביחודן של הלכות אלו, וכך כתב בריש ההלכות:

הלכות כלי המקדש והעובדים בו. הנה קרא הרב ז"ל שם הלכות אלו כך, לפי שסדר בהם הכלים שהם משותפין לצורך המקדש ועובדיהם, שאפילו בגדי כהונה כלי המקדש נינהו, שהרי לא ניתנו ליהנות בהם ובגדי קדש נקראו.

דבריו תמוהים. וכי מה ענין הקטורת להלכות אלו, ומה ענין קדושת כהנים ולויים לכלים? וצ"ע.

בגדי קדש

הלכות בגדי כהונה והגדרת מצותם באו בספר הי"ד החזקה בדרך מיוחדת. פרק ז' מהלכות כלי המקדש והעובדים בו עוסק בממונים שהיו במקדש. פרק זה פותח בה"א:

חמשה עשר ממונין היו במקדש, וכן ממנים לעולם על כל דבר מחמשה עשר דברים אלו ממונה אחד, ואלו הן... טו, על מעשה בגדי כהונה.

ומסיים בהלכה כ':

זה הממונה על מעשה בגדי כהונה עוסק בהכנת בגדי כהנים הדיוטים ובגדי כהן גדול ובאריגתן, ומתחת ידו נעשה הכל, ולשכה היתה לו במקדש.

וממשיך הרמב"ם בפ"ח ה"א:

בגדי כהונה שלשה מינים, בגדי כהן הדיוט ובגדי זהב ובגדי לבן.

והולך ומפרט בגדי כהונה עד פ"י ה"ד, ושם כתב:

מצות עשה לעשות בגדים אלו ולהיות הכהן עובד בהן שנאמר "ועשית בגדי קדש", "ואת בניו תקריב והלבשתם כתנות".

וממשיך בהלכות לבישת הבגדים.

תמוה הדבר שהרמב"ם אינו פותח את הלכות הבגדים בפ"ח ה"א במילים:

מצות עשה לעשות בגדי כהונה וכו'.

כך היא דרכו של הרמב"ם ברוב מקומות, שמתחיל בהגדרת המצוה וממשיך בפירוטה, וכאן מתחיל בפירוט הבגדים ובסוף אומר שמצוה לעשותן.

בולט הדבר גם בדרך שהביא הרמב"ם את הפסוק העוסק במצוה זו (שמות כ"ח, ב'):

וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֶחָיֶךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאֵרֶת.

בפ"ח ה"ד כתב:

בגדי כהונה מצוותן שיהיו חדשים נאים ומשולשים כדרך בגדי הגדולים, שנאמר "לכבוד ולתפארת".

רק אחר כך, בפ"י ה"ד, כתב את המצוה והביא רק את חלקו הראשון של הפסוק:

ועשית בגדי קדש.

הדברים צ"ע.

לעשות

ההגדרה שנתן הרמב"ם למצוה זו בי"ד החזקה, אף היא מיוחדת (פ"י ה"ד):
מצות עשה לעשות בגדים אלו ולהיות הכהן עובד בהן.

מדוע עשיית הבגדים מוגדרת כמצוה, והלא העשייה אינה אלא הכשר והכנה למצוה שהיא לבישת הבגדים לעבודה?!
התבוננות בהלכות כלי המקדש והעובדים בו מלמדת ששאלה מעין זו יש לשאול על הלכות נוספות.
בפ"א ה"א כתב:

מצות עשה לעשות שמן המשחה שיהיה מוכן לדברים שצריכין משיחה בו.

ובפ"ב ה"א:

הקטרת נעשית בכל שנה ושנה ועשייתו מצות עשה.

והלא הרמב"ם בעצמו בשורש העשירי משרשי ספר המצוות כתב שאין למנות העשייה כמצות עשה, וזו לשונו שם:

השרש העשירי שאין ראוי למנות ההקדמות אשר הם לתכלית אחת מן התכליות.

דע כי פעמים יבאו צוויים בתורה, ואותן הצוויים אינן המצוה אבל הם הקדמות לעשות המצוה, כאילו הוא מספר איך ראוי שתיעשה המצוה ההיא... ועל זה הדרך בעצמו לא ימנה אמרו "קח לך סמים", אבל ימנה הקטרת הקטורת בכל יום כמו שבאר הכתוב בו "בבקר בבקר בהטיבו את הנרות יקטירנה ובהעלות אהרן את הנרות", וזאת היא המצוה המנויה. ואמרו "קח לך סמים" הקדמה בצווי לבאר איך תיעשה המצוה הזאת, והקטורת הזאת מאיזה דבר תהיה. וכן "קח לך בשמים ראש" לא ימנה, ואמנם ימנה הצווי שצוה שנמשח כהנים גדולים ומלכים וכלי הקדש בשמן המשחה המתואר.

הגדרתו את המצוות הללו בי"ד החזקה צריכה עיון רב.

יש להוסיף לשאלה זו גם את לשון הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"א ה"א):

מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות וכו'.

אף כאן הלשון מיוחדת, וכבר העיר הגאון הרוגאצ'ובי⁶ על השימוש בכיטוי "לעשות בית" במקום "לבנות בית" (כדרך שכתב בהלכות מלכים פ"א ה"א "לבנות בית הבחירה").

⁶ מהדורה תניינא ע"ז ע"א, ועי' לעיל במצות בנין בית הבחירה (עמ' ח ועמ' יד).

עניינן של הלכות כלי המקדש והעובדים בו

הלכות בית הבחירה עוסקות בדברים אשר קדושתם באה מכח המקום אשר יבחר ה'. הלכות כלי המקדש והעובדים בו עוסקות בדברים אשר קדושתם לא באה מצד היותם במקום אשר יבחר ה', כי אם בעצמם ובקדושה שנתן להם השי"ת.

המנורה והשלחן ודומיהם הם חלק מבית הבחירה (כדברי הרמב"ם במצות עשה כ') וקדושתם מכח היותם בבית הבחירה היא באה. סימן לדבר יש לראות בפסוקי התורה. במנורה, בשלחן, במזבח ובכזיור לא נאמר בכתוב שהם קדש. התורה אמרה "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", והרי הם בכלל מקדש.

בשמן המשחה, בקטורת ובמזבח הזהב, בכהנים ובלויים ובבגדים נאמר "קדש". הדבר מלמדנו שקדושתם באה להם מחמת עצמם, מכח הצינוי האלוקי, ולא רק מכח מצות "ועשו לי מקדש".

בשמן המשחה נאמר: "וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מְשַׁחַת קֹדֶשׁ... (שמות ל', כ"ה). בקטורת נאמר: "...קֹדֶשׁ קְדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם... קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ לְה' (שם, ל"ו-ל"ז). במזבח הקטורת נאמר: "קֹדֶשׁ קְדָשִׁים הוּא לְה' (שם, י").

ועד לבגדים בהם נאמר "וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ" (שם כ"ח, ב').

הרמב"ם לא כלל הלכות אלו בהלכות בית הבחירה, כיון שאין קדושתם באה מן המקום אשר יבחר ה'. קובץ הלכות מיוחד נקבע לכלי המקדש והעובדים בו, אשר קדושתם היא עצמית ומכחה באים הם אל המקדש.

עקרון זה מופיע גם במצות נשיאת הארון שהלכותיה באו בהלכות כלי המקדש והעובדים בו. קדושת הארון מקורה בלוחות העדות אשר בתוכו. דוקא מצות נשיאת הארון מוכיחה שקדושת הארון מקורה במה שבתוכו. הרי הכהנים נושאים אותו מחוץ למקומו, וקדושתו אינה פוקעת בכך.

אף הכהנים והלויים קדושתם באה מבחירת ה' בהם (דברי הימים א' כ"ג, י"ג):

וַיִּבְדֹּל אֶהָרֶן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קְדָשִׁים.

מכח בחירה זו הם באים לעבודת המקדש.

הרמב"ם קבע, אפוא, הלכות מיוחדות, אחר הלכות בית הבחירה, בהן הוא מפרט את המצוות הנוגעות לדברים שקדושתם לא מכח המקום אשר יבחר ה' היא באה. אדרבה, מכח קדושתם הם מחוברים למקום אשר יבחר ה' ולבית הבחירה.

בגדי כבוד ובגדי קדש

דבר מיוחד הוא בבגדי כהונה, שמלבד היותם מצוה, הרי שהם צורך טבעי. יש בענין בגדי כהונה בחינה של "דרך ארץ קדמה לתורה", וקודם למה שהם מצוה יש בהם דרך ארץ. כשתמצי לומר, יש שתי בחינות בבגדים, המוגדרות על פי התורה:

וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֶחָיֶךָ לְכַבֹּד וּלְתַפְאֵרֶת.

יש בחינה של בגדי קודש ויש בחינה של בגדי כבוד⁷ ותפארת. הקודש מבטא את המצוה והכבוד והתפארת הם ביטוי לצורך הטבעי. הרמב"ם סידר את הלכות הבגדים בשתי קומות זו למעלה מזו, הקומה הטבעית והקומה התורנית. בתחילה פרט אותם מבלי להזכיר שמצוה לעשותם וללובשם לעבודה, אלא כבגדים לכבוד ולתפארת. בסוף הלכות אלה הזכיר הרמב"ם את הדין הנלמד מ"לכבוד ולתפארת", דין המבטא היות הבגדים כבגדי אנשים חשובים מכלל בני האדם (פ"ח ה"ד):

בגדי כהונה מצוותן שיהיו חדשים נאים ומשולשים כדרך בגדי הגדולים, שנאמר "לכבוד ולתפארת"⁸.

אחר הפירוט של הבגדים מצד הכבוד והתפארת, כתב הרמב"ם שבגדים אלו מצוה לעשותן, ולא העתיק מן הפסוק את המילים "לכבוד ולתפארת" (פ"י ה"ד):

מצות עשה לעשות בגדים אלו ולהיות הכהן עובד בהן שנאמר "ועשית בגדי קדש", "ואת בניו תקריב והלבשתם כתנות".

לימוד גדול יש לנו מן הסדר המיוחד בו סידר הרמב"ם את הלכות הבגדים. הקומה הטבעית אינה בטלה כשבאה הקומה התורנית. המצוות לא לבטל את הצורך הטבעי באו, כי אם לשכללו, לרוממו ולקדשו.

נראה שזה מה שבא לומר הביטוי "בגדי קדש". הבגדים הטבעיים עולים למדרגת קודש. כך הגדיר הרמב"ם את ספר הקדושה מ"ד ספרי הי"ד החזקה:

ספר חמישי אכלול בו מצוות של ביאות אסורות ומצוות של מאכלות אסורות. לפי שבשני עניינים האלו קדשנו המקום והבדילנו מן האומות, בעריות ובמאכלות אסורות. ובשניהם נאמר "ואבדיל אתכם מן העמים", "אשר הבדלתי אתכם מן העמים". וקראתי שם ספר זה ספר קדושה.

דוקא בדברים הטבעיים בהם אנו שותפים לעמים - אכילות וביאות - בהם ניכר ההבדל בין ישראל לעמים, והבדל זה הוא הנקרא קדושה. אף הצורך הטבעי בבגדים מתרומם לדרגת "בגדי קדש" על ידי המצוה לעבוד בהם במקדש.

בגדי כהנים ובגדי כהונה

יש לחקור בגדר הבגדים אם הם בגדי כהנים או בגדי כהונה. האם הבגדים נעשים לאנשים הכהנים על מנת להופיע את קדושתם ומתוך כך הם גם עובדים בבגדים אלו, או שמלכתחילה נעשים הבגדים לעבודת המקדש.

⁷ ר' יוחנן קרי למאניה מכבודתי (שבת קי"ג ע"א). הכבוד הוא שם הבגדים, שהם מוציאים את האדם מבזיונו להיות מכובד.

⁸ ועי' רבנו בחיי שמות כ"ח, ב': "כי הבגדים האלה בגדי מלכות, המעיל כמו שכתוב (שמואל ב' י"ג) 'כי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים', וכתנת תשבץ הוא כתנת פסים האמור ביוסף... והמצנפת מנהג המושלים והמלכים בארצות ישמעאל שיתעטפו בה הצואר והראש".

הגמרא במסכת עבודה זרה (ל"ד ע"א) אומרת:

ר' עקיבא איקלע לגינזק, בעו מיניה... במה שימש משה כל שבעת ימי המלואים, לא הוה בידיה. אתא שאל בי מדרשא, אמרי... במה שימש משה שבעת ימי המלואים, בחלוק לבן. רב כהנא מתני: בחלוק לבן שאין בו אימרא.

אור החיים הוכיח מדברי הגמרא שלעבודה מצד עצמה אין צריך בגדי כהונה, שהרי משה עבד ללא בגדים, רק הבגדים המה לכהנים. זו לשון אור החיים (שמות כ"ח, ב):

הנה ממה ששימש משה בשבעת ימי המילואים בחלוק, זה יגיד שאין הבגדים מעכבין אלא לאהרן ולבניו, אבל זולת הכהנים תתרצה עבודת הקרבנות בלא בגדים, והוא מה שמודיעו באומרו "לכבוד וגו'", לומר לא תחשוב כי הבגדים לצורכי עבודה לבד, ויתחייב הדבר ללובשם משה בעבודת ימי המילואים, לא כן הוא, אינם אלא "לכבוד וגו'", למשרת קבוע לעבודתו, אבל לצד העבודה לבד כשתהיה בזולת אהרן ובניו יעבדו בחלוק לבן, וכמו שכן שימש משה כנוכר⁹.

הבגדים הם, אפוא, בגדי אהרן ובניו ובהם יעבדו. נראה, שכיון שהבגדים הם בגדי כהנים, על כן צריכים הם להיות כמידתם. כך דרשו בספרא (צו, פרק ב'):

ר' שמעון אומר ממשמע שנאמר "בד", שומעני ד' כלים שנאמר "ולבש את בגדי הבד בגדי הקודש", אם כן למה נאמר "מדו בד", כמידתו.

וכך פסק הרמב"ם (פ"ח ה"ד):

...היו מטושטשין או מקורעין או ארוכין יתר על מדתו או קצרים פחות ממדתו או שסלקן באבנט ועבד עבודתו פסולה.

הבחנה זו בין בגדי כהנים ובגדי כהונה מדוקדקת להפליא בלשון הרמב"ם בהלכה. כך כתב (פ"ז ה"כ):

זה הממונה על מעשה בגדי כהונה עוסק בהכנת בגדי כהנים הדיוטים ובגדי כהן גדול ובאריגתן.

פתח בבגדי כהונה והמשיך בבגדי כהנים. הממונה ממונה על בגדי כהונה, שהרי מינויו בא על מנת שהעבודה במקדש לא תתעכב. לכן ממונה הוא על בגדי כהונה. אבל בפועל הרי שעשה בגדים לכל אחד כמידתו, והצורה המקורית היא בגדי כהנים, ועל כן עוסק בהכנת בגדי כהנים.

⁹ עי' ספר בית האוצר למהר"י ענגיל מערכת בגדי כהונה כלל י' ואתוון דאורייתא כלל י"ט, שדן בשאלה זו, "אם הבגדים נצרכים רק מפאת הכהן העובד לשיוחשב כהן... אבל גוף העבודה אינה נצרכת בעצמותה כלל לבגדים... או דלמא גם גוף העבודה והקרבן בעצמותם צריכים לבגדים".

בהמשך ההלכות (פ"ח ה"ז) כתב:

כל בגדי הכהנים אינן באים אלא משל ציבור, ויחיד שהתנדב בגד מבגדי כהונה מוסרו לציבור ומותר.

פתח בבגדי כהנים והמשיך בבגדי כהונה. החידוש הוא שגם בגדי הכהנים שכל אחד כמידתו, אף הם לא של יחיד הם, חלילה, אלא משל הציבור. ביחיד שהתנדב, בודאי שצריך להתנדב בגדי כהונה לעבודה ולא לכהנים יחידים, שכן הוא ממשיך ש"מוסר אותו לציבור", ועל כן במי שהתנדב ראוי לכנותם בגדי כהונה.

דברים אלו מאירים את צורת כתיבת ההלכות, שבתחילה פרט את בגדי הכהנים ורק אחר כך כתב שמצות עשה לעשות בגדים אלו ולהיות הכהן לובש אותם לעבודה.

מצות עשה לעשות בגדים אלו

כבר הזכרנו את הערת הגאון הרוגאצ'ובי על שינוי הלשון שבין הלכות בית הבחירה (פ"א ה"א), שם כתב הרמב"ם:

מצות עשה לעשות בית לה' וכו'.

לבין הלכות מלכים (פ"א ה"א) שם כתב:

שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, למנות להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה.

נראה שהבדל זה יבאר לנו את לשונו התמוהה של הרמב"ם בהלכות כלי המקדש והעובדים בו, בענין שמן המשחה, הקטורת והבגדים, בהם נקט לשון עשיה כמו שהערנו לעיל.

מה בין "לעשות" ל"לבנות"?

כשפועלים במקום אשר יבחר ה', הרי שזה נקרא "לבנות בית הבחירה". כל אבן מקבלת שם בית הבחירה בזכות המקום בו היא ניתנת.

אבל כשפועלים במקום שאינו המקום הנבחר, הרי שעושים בית המוכן לקיום מצוות ה'. בהלכות בית הבחירה, אף שלכאורה שמן מעיד עליהן שבבית במקום אשר יבחר ה' עסקינן, מכל מקום בתחילת ההלכות מדבר הרמב"ם על המשכן וזו לשונו:

מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות, וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר "ועשו לי מקדש", וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו, והיה לפי שעה, שנאמר "כי לא באתם עד עתה וגו'".

כתב הרמב"ם לעשות, כלשון הכתוב: "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" (שמות כ"ה, ח'). חידוש גדול יש בדבר. תכונתו של הקודש היא לרומם את כל המחובר אליו אל הקודש. העשיה שהיא ביטוי להכנת החומרים והטיפול בהם, מחוברת אל הקודש ואף היא למצוה נחשבת.

אמנם מצד מנין המצוות אין ההכנה נחשבת למצוה בפני עצמה ואינה נמנית במנין המצוות. אבל מצד ההלכה, הכנת החומרים והעבודה בהם היא חלק מן המצוה, והקודש שהוא תכלית העשיה מקרין על ההכנה לקרותה בשם מצוה¹⁰.

הלכות כלי המקדש והעובדים בו עוסקות בדברים שקדושתם לא מהמקום אשר יבחר ה' היא באה, כי אם מן הבחירה בהם בפני עצמם. בדברים אלו ראוי לומר שעשייתן מצות עשה.

למשל, המנורה והשלחן אין קדושתם מצד עצמם כי אם מצד מקומם במקום אשר יבחר ה'. על כן אין עשייתם מצוה כי אם קביעתם במקום הקדוש. אבל שמן המשחה שקדושתו מצד עצמו, הרי שהקדושה מקרינה על העשיה לכנותה בשם מצוה.

גם הקטורת היא עצמה קודש, ועל כן עשייתה מצוה.

לרשימה זו מצטרפים בגדי כהונה עליהם אומר הכתוב:

וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֲחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתַפְאֻרָתוֹ.

הקודש מרומם את העשיה להיותה מצוה.

עשיית הבגדים שייכת לקומה הטבעית שאף היא מתחברת אל הקודש ונעשית מצוה. "מצוות עשה לעשות בגדים אלו".

בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם

הגמרא בסנהדרין (פ"ג ע"ב) לומדת דין מחוסר בגדים במיתה בידי שמים ממה שאמרה תורה (שמות כ"ט, ט):

וְחִגְרַתְּ אֹתָם אֲבָנִים... וְהִיְתָה לָהֶם כְּהֵנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם.

"משמע שעל ידי בגדים הוא כהונה" (לשון רש"י בגמרא שם). אם כך כשאין בגדיהם עליהם הרי הם כזרים וזר שעבד חייב מיתה.

יש להבין אמירה זו שעל ידי הבגדים הם כהנים, שהרי כהונתם באה להם על ידי בחירת הקב"ה בהם, כדברי הכתוב (דברי הימים א' כ"ג, י"ג):

וַיַּבְדֵּל אֱהָרֹן לְהַקְדִּישׁוּ קֹדֶשׁ קְדָשִׁים.

ומדוע יחשבו כזרים כשאין בגדיהם עליהם?

ועוד כתב מהר"י ענגיל (בית האוצר, מערכת בגדי כהונה, כלל י"א):

שמעתי מקשים בהא דאמרינן דכהנים בזמן שאין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והויין להו זרים ומחללין את העבודה וחייבין מיתה משום זרות, ואמאי הרי אחרי שלבשו רק פעם אחת בגדים בעבודה, אם כן הרי

¹⁰ אמנם ברמזי ההלכות שבריש הלכות בית הבחירה כתב הרמב"ם: "לבנות מקדש", כיון שההלכות עוסקות ברובן בבית הבחירה כמו שמעידה הכותרת. רק בתחילת ההלכות מגדיר הרמב"ם את המצוה כמו שבאה לידי ביטוי במשכן במדבר, בגלגל, בשילה וגבעון, כמו שנאמר שם.

כבר היו פעם כהנים, ושוב אפילו בעבודה אחרת אינו לובש הבגדים, הא אינו זר מעיקרא עוד וראוי שלא יחשב זר¹¹.

ענין הלבושים מבואר בהרחבה בפנימיותה של תורה, ומשם נשאב הבנה גם לשאלה זו. בביאור האר"י לספרא דצניעותא (שער מאמרי רשב"י) באר את הביטוי המובא בספרא דצניעותא (פרקא קדמאה): "לבושין דיקר אתקין ואחסין":

הנה לבושים אלו התקינן להתלבש בהם ולהתעלם בהם, וההעלם הוא סיבת הגילוי כי לא ישיגוהו ולא יהנו מאורו כי אם על ידי לבושים אלו. משל לאור השמש אשר לא יוכל איש להביט בו מרוב בהיקותו, אם לא יתרחק ממנו וישים מסך מבדיל בינו לבינו ואז יוכל ליהנות מאורו. ואם יהיה האור גדול ומבהיק מאד, יצטרך כמה וכמה מסכים לשיוכל ליהנות מאור ההוא. וזהו ענין לבושין דיקר אתקין.

אף הגר"א בביאורו לספרא דצניעותא (פ"א) באר הביטוי "לבושין דיקר אתקין ואחסין", וקשר אותו לשמונת הבגדים של כהן גדול:

וכל התיקונים דרך נקבים ושערות להתמעט ולהתצמצם האור שיצאו בדקות ובלבוש וזהו עיקר התיקון להתמעט האור שיוכלו התחתונים לקבל האור... ואמר באדרא רבא¹² שם ומהאי דיקנא וכו' רצונו לומר שמנה בגדים, ונאמר "ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת", ואמרו (מגילה י"ב) "כבוד מלכותו", מלמד שלבש (אחשורוש) בגדי כהונה, כתיב הכא "יקר תפארת גדולתו", וכתוב התם "לכבוד ולתפארת". מכל זה מוכח שתקוני דיקנא הן לבושין דיקר.

ביאור הדברים. כשיש למשפיע אור גדול להשפיע, לא יכול העולם לקבלו משום קטנות הכלים שיש בעולם שאינם יכולים להכיל אור גדול. על מנת שיופיע האור בדרך של תיקון ולא של תהו, מתלבש האור בלבושים, וממעיט את אורו באופן שיוכלו התחתונים לקבלו ולהתבסס מאורו. וזה ענין בגדי כהונה שהם לבושין דיקר.

הכהונה אמנם נמצאת בדרך סגולית אצל הכהנים מכח הבחירה האלוקית בהם, אלא שאין אור הכהונה יכול להופיע ולהתגלות בעולם. הדרך שיוכלו לעבוד את עבודת המקדש להאיר מאור כהונתם היא ללבוש את הבגדים המיוחדים שהם עושים את הכהונה לכח פועל בעולם, כך שיוכל העולם להנות מאורו.

¹¹ מהר"י ענגיל תירץ על פי מה שדן שם בענין הבגדים שהם בטלים לגופו של אדם ונחשבים לגופו, ואם כן כשאינו לבוש אינו אותו כהן שנתכהן בבגדים, עיי"ש בדבריו. ועדיין יש להבין מדוע דוקא הבגדים עושים אותם לכהנים, והלא כבר נתכהנו בבחירת ה' בהם, מלבד התימה שבעצם דבריו, עיי"ש.

¹² לשון האדרא רבא (נשא קל"ב ע"ב): "ומהאי דיקנא (הנסתר, שלא נזכר בתורה ולא התגלה) נחית לדיקנא דכהנא רבא דלתתא, דיקנא דכהנא רבא בתמניא תקונין אתתקן ובגין כך תמניא תקונין לכהנא רבא". תרגום: מאותו הזקן ירד לזקן הכהן הגדול שלמטה, זקן כהן גדול בשמונה תיקונין הוא נתקן, ועל כן יש שמונה בגדים לכהן גדול.

רק כשבגדיהם עליהם כהונתם הפועלת בעולם חלה עליהם ויכולים הם לעבוד. כשאינם לבושים בבגדי כהונה אין כהונתם כח משפיע ומאיר, והרי הם כזרים מבחינת יכולת העולם להנות מאורם.

פרשה זו לימדה לשעתה ולימדה לדורות

הרמב"ם בספר המצוות הביא את הספרא (צו, מכילתא דמילואים), זו לשונה:

וישם עליו את החשן. פרשה זו נלמדה בשעתה ונלמדה לדורות, נלמדה לשירות יום ולשירות יום הכפורים, בכל יום משמש בגדי זהב וביום הכפורים בבגדי לבן.

חידוש יש בביטוי "פרשה זו נלמדה לשעתה ונלמדה לדורות" דווקא ביחס למצות בגדי כהונה.

הבגדים הם כלים המתחלפים ומשתנים לפי המציאות, כדברי הגמרא (שבת קי"ד ע"א):

מניין לשנוי בגדים מן התורה, שנאמר "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים".

בגדים שמזג בהם כוס לרבו לא ראוי שיעבוד בהם עבודה פחותה (עיי"ש). מציאות כזו של בגדים מיוחדים לדורות, בקביעות וללא שינוי, היא חידוש במושג הבגדים. הרמב"ם הביא דברי הספרא ללמדנו שארבעה בגדים אלו לכהן הדיוט ושמונה בגדים לכהן גדול קבועים הם במצות בגדי כהונה. המשך דברי הספרא מחזירים לבגדים את תכונת השינוי וההחלפה. הביטוי "שירות יום יום ושירות יום הכפורים" מזכיר דברי התיקונים (תיקו"ז תיקון כ"ב, ס"ה ע"א):

דלבושין איהו משתני בהון לכמה שנויין, ולבושין דאיהו לביש בצפרא לא לביש ברמשא, ולבושין דלביש יומא חדא לא לביש יומא תניינא, והכי בכל יומא וירחא ושתא ושבתא ויומין טבין אשתני בלבושין. תרגום: שלבושים הוא משתנה בהם לכמה שינויים, ולבושים שהוא לובש בכוקר, אינו לובש בערב, ולבושים שלובש יום אחד אינו לובש יום שני, וכך בכל יום וחודש ושנה ושבת וימים טובים משתנה בלבושים.

זה אופיים של בגדים שהם משתנים לפי הענין.

עוד למדנו בספרא (צו, פרק ב'):

"מדו בד" - כמדתו.

לכל כהן יש המידה שלו ואף בזה יש שינוי בבגדים.

בגדי כהונה יש בהם, אפוא, שתי בחינות. האחת קביעות והשניה שינוי.

הבגדים הם משל להשגחת הקב"ה והנהגתו את העולם.

כך ביאר האר"י (עץ חיים שער א' ענף ה') את דברי התיקונים הנזכרים:

ובזה תבין איך משתנה מעמד ומצב העולמות שהם הלבושין של א"ס לכמה שינויין בכל עת ורגע.

כשם שבבגדים יש מצד אחד קביעות ומצד שני שינוי, כך גם בהנהגת הבורא את עולמו. יש בהנהגת הבורא חוקים קבועים, בחי' "תורת אמת", ויש הנהגה לפי מצב הנבראים הנתונים לשינויים, בחי' "חיי עולם נטע בתוכנו", כנטיעה זו הפרה ורבה. תן לחכם ויחכם עוד.

בגדי כהונה שלא בשעת עבודה

יש לדקדק בלשון הרמב"ם בספר המצוות, שבתחילה כתב:

מצוה ל"ג היא שצוה הכהנים ללבוש בגדים מיוחדים לכבוד ולתפארת ואז יעבדו במקדש.

הרי שהבגדים מיוחדים לעבודת המקדש. בהמשך דבריו כתב:

וכבר בא בספרא שלבישת בגדים אלו היא מצות עשה, והוא אמרם מנין שאין אהרן לובש בגדים אלו לגדולתו אלא כמו מקיים גזרת המלך, שנאמר "ויעש כאשר צוה ה' את משה", כלומר לבישת הבגדים, ואף על פי שהם בתכלית היופי, שהם מזהב שוהם וישפה וזולתם מהאבנים הטובות והיפות, לא יכוין בהם היופי אלא לקיים הצווי שצוה השם יתעלה למשה לבד והוא שילבש בגדים אלו תמיד במקדש.

מכאן משמע שהמצוה היא ללבוש הבגדים תמיד במקדש.

נראה לומר שבראש המצוה מדבר הרמב"ם על כלל הכהנים. לכהן הדיוט יש שעת עבודה ויש שעה שאינה של עבודה, שאז אינו מצווה בבגדים. בסוף המצוה מדבר הרמב"ם על אהרן הכהן הגדול, שבגדיו באופן מיוחד היו בתכלית היופי וההידור, וכהן גדול כל שעותיו הן "שעת עבודה".

דברים אלו מדוקדקים גם בלשון הרמב"ם בהלכה (פ"ח הי"א, י"ב):

בגדי כהונה מותר ליהנות בהן, לפיכך לובשם ביום עבודתו ואפילו שלא בשעת עבודה, חוץ מן האבנט מפני שהוא שעטנז. אסור לכהן הדיוט ללבושו אלא בשעת עבודה¹³.

ודקדקו המפרשים (עי' כסף משנה ומהר"י קורקוס) במה שכתב הרמב"ם דוקא כהן הדיוט, והלא גם כהן גדול לובש שעטנז. וכתב הכסף משנה שם (ובדומה לכך במהר"י קורקוס):

¹³ והראב"ד במקום השיג, וכן בהלכות כלאים פ"י הל"ב, ולדעתו גם כהן הדיוט יכול ללכת במקדש עם אבנט כל היום, והאריכו המפרשים לבאר מחלוקתם, עיי' ספר המפתח ברמב"ם מהדורת פרנקל בהלכה זו.

ולא נקט רבינו כהן הדיוט אלא לאפוקי כהן גדול ביום הכפורים.

כוונתו שרק ביום הכפורים אין אבנטו של כהן גדול שעטנו.
ודברים דחוקים הם.

הנראה הוא כמו שכתב רדב"ז (להל' כלאים פ"י הל"ב):

דלגבי כהן גדול דכתיב ביה "ומן המקדש לא יצא", הותר כלאים לגביה (גם
שלא בשעת עבודה), אבל כהן הדיוט לא הותר לו אלא בשעת עבודה.

ועי' אבן האזל (הל' כלי המקדש פ"ח הי"א) שהאריך בענין.

פלא שלא הזכירו המפרשים את לשון הרמב"ם בספר המצוות, שיש הבדל בין כהן גדול
לכהן הדיוט, שכהן גדול מצווה ללכת עם הבגדים תמיד במקדש, וכהן הדיוט מצווה
בבגדים רק לעבודה. לשון זו מוכיחה את דברי הרדב"ז וסותרת דברי הכסף משנה ומהר"י
קורקוס.